TÜRK YURDU

Türk Ocağı Merkez Hey'eti'nin Aylık Yayın Organıdır.

7.Devre/9.Cilt/18. Sayı (364)/Temmuz 1988

Sahibi:
Türk Ocağı Merkez Hey'eti adına
Prof.Dr.Orhan Düzgüneş

Mes'ul Yazı İşleri Müdürü
Dr.Cezmi Bayram

Kapak
Olcay Okan

Grafik Düzenleme
Muharrem Terzi

Yazı Heyeti
Prof.Dr.Emin Bilgiç Prof.Dr.Şaban Karataş* Galip Erdem *Prof.Dr.Mustafa Kafalı* Prof.Dr.Rasih Demirci* Alâaddin Korkmaz*

İdâre Yeri
Sakarya Cad. Nu: 30
Yenişehir/Ankara
Tel: 33 59 81 - 33 69 09

Yazışma Adresi
Türk Ocakları İst. Şubesi
Sultan II. Mahmut Türbesi Yanı
Divanyolu Cad. Nu: 82
Divanyolu/İST.

Fiyatı: 1.000 T.L.
Yıllık Abone: 12.000 T.L.
Abone ücreti "Türk Yurdu-257311 numaralı" Posta Çekleri hesâbına yatırılarak idare yeri adresine bilgi verilir.

Dizgi
Özen Dizgi

Film-Montaj
Klasik Ajans

Baskı
Kuşak Ofset

İÇİNDEKİLER

Dr.Cezmi Bayram **3** *Esir Milletler, Esir Türkler*

Prof.Dr.S.Hayri Bolay **5** *Ahmet Cevdet Paşa'nın Dine Bakışı*

Dr.Oğuz Karaçay **7** *Türk Dünyasına Türkiye'den Bakışlar*

H.Fikret Alasya **10** *Kıbrıs Türklüğü*

Doç.Dr.Mehmet Saray **14** *Türkiye ve Dış Türkler Meselesi*

Ali Kafkasyalı **16** *Bahtiyar Vahâpzâde ile Mülâkat*

Enis Turan **21** *Doğu Türkistanlı Bir Âlim Halife Altay*

M.Aydın Kuran **29** *Farsça'da Kullanılan Türkçe ve Türkçeleşmiş Kelimeler*

Yrd.Doç.Dr.Ali Osman Özcan **31** *Kutadgu Bilig'de Eğitim Anlayışı*

Ali Akış **38** *İdil (Volga) Türk-Tatarlarının Büyük Şairi Abdullah Tukay 75. Yıl Önce Öldü*

H.Fethi Gözler **39** *H.Suphi Tanrıöver'in Edebiyatımızdaki Yeri ve Hitabetindeki Hususiyetleri*

Mustafa Tatçı **47** *XVII. Asır Mutasavvıflarından Niyazi Mısrî'nin İnsanla İlgili Düşünceleri*

Sami Kocaoğlu **52** *Kim Bulgar Türkü? (Şiir)*

Türk Yurdu'ndan Seçmeler **53** *Türk Yurducularına (İsmail Gaspirinski)*

58 *Haberler*

60 *Okuyucu Mektupları*

Mübarek
Kurban Bayramınızı kutlar,
Türk ve İslâm âleminin hayırlarına vesile olmasını Cenâb-ı Hakk'tan niyâz eder,
iki cihânda saâdetler dileriz.
Türk Yurdu

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER'İN EDEBİYATIMIZDAKİ YERİ VE HİTABETİNDEKİ HUSUSİYETLERİ

H.Fethi GÖZLER

Hamdullah Suphi Tanrıöver, (1301)'de yani (1885)'te doğduğuna göre 1988 yılı onun (103.) doğum yılıdır. Ölümünün üzerinden ise yirmiiki yıl geçmiş bulunmaktadır. Öldüğü zaman seksenbir yaşında bulunuyordu.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, nutuklariyle milliyetçilik alanında, şiir, hikâye ve denemeleriyle de edebiyat alanında faydalar sağlamış olan Türk büyüklerinden biridir.

Özellikle hitâbetindeki hususiyetler üzerinde durmadan önce yetiştiği muhîti kısaca incelememizde fayda mülâhaza etmekteyiz.

Hamdullah Suphi'nin babası Abdullatif Suphi Paşa'dır. (1818-1886) Annesinin adı nüfus kütüğünde her ne kadar Havva olarak geçiyorsa da, aslında Havva olmayıp Ülfet'tir. Ve bir Çerkez kızıdır.

Abdullatif Suphi Paşa, hem yüksek bir devlet adamı hem de âlim bir zattı. Çeşitli nâzırlıklarda bulunmuş ve devrin kültür hareketlerine de iştirak etmiştir. Paşa, 1886'da yani Hamdullah Suphi'nin doğumundan bir yıl sonra vefat etmiştir.

A.Suphi Paşa, Arapça, Farsça, Fransızca, Yunanca, İbranice ve Lâtince lisanlarına vakıftı. Ayrıca tarih ve eski eserler üzerinde de ihtisası vardı. Maarif Nazırı iken arkeoloji eserlerini Ayaireni kilisesinden Çinili Köşke taşıtmış ve ayrıca Ticaret Nazırı iken de Müze-i Hümayun'un orta kısmının temellerini atmakta kendini vazifeli kılmıştır. Bunlardan başka Suphi Paşa, Ticaret Lisesi ile, Sanayii Nefise ve Kız Mektebi'nin kurucusu da olmuştur. Ayrıca İbn-i Haldun tarihinin bir bölümünü "Miftahül Iber" adıyle neşretmiştir.

Suphi Paşa'nın Horhor'daki konağı sağlığında âdeta yüksek bir okul gibiydi: İlmî ve edebî toplantılar burada yapılır, önemli devlet işleri bu konakta konuşulurdu. Konağın müdavimleri, tanınmış kişilerden başka gençler, yeni yeni isim yapmaşa başlayanlardı.

Abdullatif Suphi Paşa aynı zamanda medenî cesaret sahibi bir devlet adamıydı da! II.Abdülhamit, siyasî cinayet suçuyla Namık Kemal'i tutuklattırıp sonra da mahkemeye verdiği herkesçe malûmdur. O sıralarda mahkeme başkanı Abdüllâtif Suphi Paşa idi. Bu vazifeye Kemal vak'asından sonra getirilmişti. Paşa, vicdanının sesine uyarak Namık Kemal'i bir çeşit beraet kararı demek olan yetersizlik kararı vermek suretiyle Namık Kemal'i hapisten kurtarmıştır.

Burada bir gerçeği kaydetmeden geçemeyeceğiz: Namık Kemal, Suphi Paşa'yı hiç mi hiç sevmezmiş. Gerek yazılarında ve gerekse sohbetlerinde aleyhinde atar ve bazen sövdüğü bile olurmuş. Paşa'nın İstinaf Ceza Dairesi Başkanlığına getirildiğini duyan Namık Kemal, mahkûm olacağına muhakkak nazarıyle bakmaya başlamış.

Suphi Paşa'ya mahkemeden önce Namık Kemal'e ne yapacağını soranlara Paşa'nın verdiği cevap ilgi çekicidir:

"Efendimiz emin olsunlar. Adaleti tatbik edeceğim."

Suphi Paşa'nın ölümü üzerine Namık Kemal, Paşa'nın büyük oğlu Abdülhalim Bey'e aşağıdaki mektubu yazmıştır:

"Saadetlü Kardeşim Efendim

Taziyetten ağır bir vazife bilemiyorum. Ağır değil âdeta münasebetsizdir. Çünkü o yolda ne söylense ihtar-ı elemden başka bir tesiri olmaz. Maamafih birkaç lâkırdı söylemekten kendimi alamayacağım. Hânedan-ı âlileri âzasının kâffesi bendenizi sevmiş ve hattâ muhabbetlerini birçok münasebetsizliğimi çekmek derecesine kadar tevsi etmiş olduklarından hepsinin ayrı ayrı minnettar-ı telâttufatıyım.

Fakat Suphi Paşa Merhum, Mahmud Celâleddin Paşa'nın nice zulmünden hürriyetimi tahlis ederek bana bir nev'i velinimetlik etmiş ve bu lûtfu da sair eltâfına munzam olmuş idi. İrtihali o mertebe mucib-i teessür oldu ki tarifine muktedir değilim. Hâlâ kendime tesliyet veremedim. Teselli yolunda zât-ı âlilerine ne yazayım. Hemen Cenab-ı Hak rahmet etsin. İhvan ve akrabasına âfiyetler ihsan buyursun daavatından başka söyleyecek

bir şey bulamam.

Baki emr ü irade kardeşim efendimindir.

4 Şubat 302, Rodos'dan

Namık Kemal

Hamdullah Suphi'nin Tahsili

İlk bilgileri bir ilim ve irfan yuvası olan adı geçen konakta almıştır. Tanrıöver'in hayatı daha çok dedesi Sami Paşa'nın Çamlıca'daki köşkünde geçmiştir. Horhordaki Suphi Paşa konağı ona daima sıkıntı vermiş, köşkteki hayatı tabiatla haşır-neşir olmasını sağlamıştır.

İlk öğrenimini Numune-i Terakki mektebinde, orta öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde padişahın iradesiyle parasız yatılı olarak okumuştur.

Hayata öğretmenlikle atılmıştır. İlk öğretmenliğe ikinci meşrutiyetin başlarında Ayasofya Rüştiyesi'nde başlamıştır. Yirmi üç yaşlarındadır. Sonra sırasıyle Darülmuallimin'de, Darülfünun'da, Darülbedayi'de ve Bahriye Mektebi'nde sürdürmüş ve bu okullarda, Malûmatı Medeniye, Fransızca, Kitabet, İlm-i Terbiye, Edebiyat, İslâm ve Sanayi-i Nefise Tarihi, Selçuk ve Osmanlı Tarihi gibi önemli dersler okutmuştur.

Hocalığının en verimli dönemini hiç şüphesiz Darülfünun'da geçirmiştir. Halit Ziya Uşaklıgil'den devraldığı müderrisliğe başladığında (24) yaşında bulunuyordu. Halid Ziya'nın okuttuğu Hikmet-i Bedayi dersi yerine Maarif Nazırlığından izin alarak Türk ve İslâm Sanayi-i Nefise Tarihini okutmaya başlamıştır. Bu dönemde öğrencileri arasında sonradan meşhur olacak olan şu isimlere rastlamaktayız: Reşat Nuri, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Burhanettin Devellioğlu vb. Hamdullah Suphi Reşat Nuri Güntekin'e ait bir hâtırasını şöyle anlatıyor:

*"Dördüncü dersim Darülfünundaki hocalık hayatımda ayrı bir yer tutar, çünkü yine birinci basamaktan müdavimlere hitap ederek; ben sizi görmüyorum, çünkü siz susuyorsunuz. Yazmazsanız ve konuşmazsanız aramızda seneler geçse ben sizi tanıyamam. Siz beni tanıyorsunuz, çünkü konuşuyorum. Bugün size bir mevzu vereceğim, onu yazacaksınız ve bana getireceksiniz. Ben sizi okuyarak iç âleminizi seyredeceğim. Siz de yarın için ümit veren neler var bunları öğrenmem ancak bu sâyede mümkün olacak. Bir hafta sonra talebem bana (76) kâğıt getirdi. Onların hepsini birer birer okudum. Bir tanesi son derece dikkatimi celbetti. Her sayfada birçok satırların altını çizdim. Ve sonraki dersimde sınıfa bakarak sordum: — **Aranızda Reşat Nuri Efendi kimdir?** İnce yapılı bir genç ayağa kalktı. Kaşı, gözü, elleri hareket içinde. **Buraya geliniz,** kendi yazdıklarını ona uzattıktan sonra; **okuyunuz, arkadaşlarınız dinlesin ve ben bir defa daha dinleyeceğim,** dedim. Okudu ve bitirdi. Sınıf, hitâbet hayatında az rastgeldiğim bir sessizlik içindeydi. Genç muharrir hepimiz üzerinde ne kadar müessir olmuştu. Kumaşları parmakları arasında ovalayan ve yün, ipek, keten nev'ilerini ayıran bir insan gibi, sükût da sözün nev'ilerini ayırır. Kin sessizliği vardır, sevgi sessizliği vardır. Beğenmenin hayranlık derecesine varmasından doğan bir sessizlik daha vardır, bu nev'ilerin hepsini size ayrı ayrı tarif etmek uzun sürer çünkü müstehzi sessizlik de vardır, çünkü reddeden, ruhun kapılarını kapayan sessizlik de vardır.*

Ben okunan yazı hakkında düşündüklerimi sınıfıma anlatmayı bir borç bildim dedim ki:

Reşat Nuri Efendi size haber veriyorum, doğduğunuz gün talihin eli, beşiğinizin üstüne ne güzel bir yıldız asmıştır. Yazınızın gözlerimin önüne serdiği manzaralarda ne kadar feyiz var, ne kadar servet var. İsterseniz hilkatin size cömert bir elle ayırdığı imtiyazları, onlara sırtınızı çevirerek tanımamak yoluna, inkâr yoluna sapmazsanız, fevkalâde umuyorum şöhretiniz bir gün memleket hudutlarını geçer dış âlemde de tanınırsınız..."[1]

Hamdullah Suphi, önce Osmanlı Mebusan Meclisi'nde ve 1920'de de T.B.M.M.'de Saruhan mebusu olmuştur. Onun 1957 yılına kadar bulunduğu vazifeleri kısaca şöyle sıralamak mümkündür: İki kere Millî Eğitim Bakanlığı yapmıştır, (1920-1925). Bükreş Büyük Elçiliği (1931-1944). İstanbul Milletvekilliği (1946-1957) ve Türk Ocağı çalışmaları ki, bu çalışmaları ölünceye kadar devam etmiştir.

Nesrindeki Özellikler

Nutuklarındaki nesirle makale ve hikâyelerindeki nesir arasında özellikle cümle yapıları bakımından ayrılıklar vardır:

Nutuklarındaki cümleler bileşik cümle bile olsa oldukça kısadır. Makalelerinde ise oldukça uzundur. Öyleki (58) kelimeden meydana gelen cümleleri bile vardır:

Tevfik Fikret'in yeni edebiyatımızda, millî edebiyatımız arasında bir atlama taşı olan devri, ne kadar güzel ne kadar ince olursa olsun, Mehmet Emin Bey bir gün Osmanlı diyarının bir köşesinden:

Ben bir Türk'üm, dinim cinsim uludur,
Sinem, özüm ateş ile doludur.

diye başlayan ilâhî ve semavî şiiriyle seslenince, artık bir önceki edebiyatın kıyameti kopmuş, beş on senelik bir can çekişmeden sonra, hepsinin günden güne terkedilmesinden ve unutulmasından başka bir çare kalmamıştı."

Tanrıöver, bileşik cümlelerinde fiilimsilerin her çeşidini kullanırsa da sıfat-fiillere cümlelerinde daha çok yer verir:

"O, bir baştır: Perişan gönülleri umutla ***dolduran,*** *savaş meydanlarında toplanma noktasını haber* ***veren,*** *yüksek bir bayrak gibi çeşitli yollarda* ***dağılmış*** *zekâları aynı irade altında* ***toplayan,*** *yanına* ***giren*** *her ferde:* ***"Sen benden üstünsün"*** *dedirten, ortaya koyduğu esaslara içten bağlı onları her zaman bir dost eliyle koruyan bir baştır."*

Genellikle fiil cümlelerini çok kullanır. Ancak bir düşünceyi kesinlikle ifade etmek gerektiğinde koşaçlı isim cümlelerini kullanmaktan da kaçınmaz:

"...bir Ocaklı vazife başındadır. ...bütün vazifeleri kendi üzerinde toplamış bir Ocaklıdır. Bütün Türk dünyası, birlik şuurunu idrak etmeye başlamış(tır) ve eller, uzaktaki kardeşlerin elini tutmak için mesafeler içinde uzamıştır. Ocak bir fikirdir, bir aşktır, bir imandır."

Çok sevdiği ve sıkça kullandığı kelimeleri de vardır: İstikbal, mâzi, kavi, harabi, mutantan, anlayışsız, istikrar, inhitat, inkişaf, nihayetsiz, harim, inziva, ufuk, vahdet, yekpâre, metrûk, inhilal, münevver, idrak, dimağ, kalb, ümit, fikir, mahsun, keder, hüsran, teessür, ateş, şefkat, kesif, tek, yalnız ulvî, ilâhî, sefil, uğursuz, tesis, ikâ, vücude getirme, ced, veraset, mürebbi, himmet, dağınık... "Annemin Derdi" şiiri dışında şiirlerinin dili terkiplidir. Hikâyelerinde (birkaç hikâye denemesi vardır) cümleler daha kısadır. Ancak cümlelerinin yapısı çoğunlukla bileşiktir.

Hamdullah Suphi'nin Türk Edebiyatındaki Yeri

O, edebiyat alanına Fecriâti Edebiyatı topluluğunun kurucuları arasında yer alan bir şair olarak atılmıştır.(2)

Tanrıöver, şiir istidadiyle doğmuştu. Ancak gerçek bir şairin özelliklerine tam anlamıyla sahip değildi. Şiirleri, orijinalite yönünden başarılı sayılamaz. Fecriâti edebî topluluğunda "Annemin Derdi" adlı (239) mısralık uzun manzum hikâyesiyle tanındı. Tanrıöver, Ahmet Haşim'i tanıdıktan ve Yahya Kemal'i gördükten sonra şiiri tamamen bırakmak mecburiyetinde kalmıştır. Şiiri bırakırken, "niçin bıraktığını" da hiç çekinmeden açıklamaktan çekinmemiştir. Bu itirafını biraz aşağıda göreceksiniz.

Bu arada şunu da açıklamak gerekir ki, o, dede ve babasından aldığı güzel söylemek yeteneğini bu sıralarda duymaya başlar. Bu alanda baş olabilecek bir şahsiyete sahip olduğunu anladıktan sonradır ki, bütün gücünü hitabetini gelişirmeye vermiş ve Fecriâti'nin ikinci derecedeki şairi, başlangıçtan günümüze kadar gelen TÜRK EDEBİYATI'NIN dev bir hatibi olmuştur.

Hitabetinin Hususiyetleri

Bu hususiyetleri şöylece sıralamak mümkündür:

a) Güzel konuşmaktan mutluluk duyması.

b) Hangi konu üzerinde konuşacaksa o konuyu — derinliğine ve genişliğine— çok iyi inceleyerek hazırlanması.

c) Hitabetliği halk topluluklarının durumlarına göre dil kullanması.

ç) Anlaşılması zor olan kelimelerin kullanmaktan imkân nisbetinde kaçınması.

d) Şairlik yeteneğinin verdiği imkânları iyi kullanarak şiirli ve cazip bir nesir dili yaratması.

e) Kâğıda bakmadan konuşarak inandırıcılığını topluluğa kabul ettirmesi ve böylece topluluğun kendisine karşı tepkisini devam takip edebilmesi.

f) Önemli bulduğu için belirterek resimlemek istediği konuları anlatırken bolca sıfat kullanması. (Hatta bazen bir ismi birkaç sıfatla nitelendirdiği bile olur.) Zira gayesi bir tablo çizmektir: "İstanbul'un karışık, felâketli, korkunç bir günü." Görüldüğü gibi belirtili bir isim tamlamasının tamlananı üç niteleme, bir de belirtme sıfatıyla birden kullanmış.

g) Kelimelerini konuya göre seçmede ustadır.

h) Konuşurken güzel ve tesirli olmasını bilir.

j) İstidadının yanında hazırlanmaya da önem verir. İşte bu konuda Behçet Kemal Çağlar'ın bir hâtırası:

"...Bir gün gecenin ilerlemiş bir saatinde Behçet Kemal'in kapısı çalınır. Çağlar kapıyı açınca, Hamdullah Suphi'nin hizmetine bakan Rumanya'lı kızla karşılaşır. Gayet heyecanlı olan kızın ağzından şu sözler dökülür:

— Aman bizim Efendi'ye bir şey oldu galiba. Gece yataktan fırlıyor, aynanın karşısında bir şeyler söylüyor, elini ileri geri uzatıyor ve arkasından yatağa giriyor. Sonra yine kalkıyor, yine aynı haraketler..."(3)

Bu sözleri tabiî bir biçimde dinleyen Kemal Çağlar, kızcağızın merakını şu sözleriyle giderir:

"Hiç merak etme, o yarın Mecliste söyleyeceği nutku hazırlıyor. Sen rahatça yatağına yat ve uyu."

k) Hitabetinin hususiyetlerinden en önemlilerinden biri de fizik yapısıdır. Bu konuda Samet Ağaoğlu şunları yazar:

"Siyasî hitabeti söz ve kelime olarak klâsik ölçüleriyle ortanın sınırları içinde. Çizdiği grafik ne hayalleri, ne hedefine varmak için onun fizik yapısı; kır saçları, parlak gözleri, güzel yüzü ve dik duruşuyla birleşince, dinleyenlere büyük hatip hükmünü verdiriyordu. Bu hükmü kuvvetlendiren bir nokta daha var: Hamdullah Suphi Tanrıöver, sustuğu zaman da konuşan adamdı. Bunun içindir ki, içinde girdiği her toplumda konuşurken de, susarken de birinci köşelerde oturuyor, ona konuşmak da, konuşmamak da yaraşıyordu."(4)

l) Kâğıda bakarak konuşmazdı amma hiçbir zaman da plan yapmadan topluluk karşısına çıkmazdı. İşte size bir nutkunun daha evvel hazırlanmış planını sunuyorum:

— İman kuvveti, Musa, İsa ve Hz. Muhammed. Musa ve Hz. Muhammed yeniden devletler kuruyorlar. Hıristiyanlığın en fazla zulüm gördüğü yer Roma. Bugün Hıristiyanlığın en kuvvetli merkezi Roma.

— Mesut olmak için mesut etmeli, Mesut edebilmek için yol sev o sana öğretir.

— Birinci Cihan Harbi ikinciyi hazırladı. İkinci her tarafta üçüncüyü hazırlıyor.

— Balkan'da ve Cenup'ta sarılıyoruz.

— Akdeniz, üç kıt'a arasına uzanmış, koskoca bir miknatıstır.

— Mizacımız kaderimizdir.

— İki meclis. Bu binanın duvarları arasındaki meclis

küçük meclistir. Büyük meclis, bu binanın dış duvarları arasında başlar, siyasî hudutlarımızda biter. Burada itimat reyi alanların kaç defa içerden veya dışardan gelen bir dalga ile sürüklenip gittiğini gördüm.

— Matbuatı kaydaltına almak mümkündür. Devam etmez.

Onun hakkında en gerçek teşhisi Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde koymuş olduğunu görüyoruz:

"Cumhuriyetten sonra memleketimizde güzel söz söyleyenler çoğaldı. Bunların içinde toplu ve mükemmel bir şahsiyet olarak Hamdullah Suphi'yi görüyoruz. Dağyolu ile Günebakan Türk inkılâbını büyük kudretle yaşatan iki değerli eserdir. "Dağyolu" iki kitaptan meydana gelmiştir. Yazarın Büyük Millet Meclisi'nde, Türk Ocakları'nda ve muhtelif yerlerde verdiği nutuk ve konferansları içinde toplamaktadır. Konuşmalarda düzgün ve tatlı, sade ve şiirli bir dil vardır. Bütün yazılarında samimî ve şuurlu vatan sevgisiyle, milliyet duygusu ana ruh olarak göze çarpmaktadır. Konular üzerinde değerli tahliller ve tasvirler bulunmaktadır.

Günebakan, yazarın daha sonraki yazılarını ihtiva etmektedir. Dağyolu'ndaki evsafın devamıdır. Siyasî, içtimaî hâdiselere bakışında realist ve inkilâpçı olan hatip, hikâyemsi yerlerinde şair ve idealisttir.

Meşrutiyetin sonları ile Cumhuriyet devrinde belli başlı hatiplerden biri olan Hamdullah Suphi'nin sözleri sevilerek dinlenmiş, takdir ve saygı ile karşılanmış, fakat kitapları okuyucular arasında fazla rağbet görmemiştir. Bu durum gösteriyor ki bu eserlerin cazip tarafı özünden ziyade sözündedir."(5)

H.Suphi Tanrıöver, Türk Ocakları'nın çarpan kalbi ve Türkçülük idealinin mümtaz bir şahsiyeti ve bu idealin yılmaz bir müdafii olduğu sıralarda söylediği nutuklarla Millî Edebiyat akımını da şiddetle etkilemiştir. O, İzmir'in işgâli üzerine İstanbul'da yapılan mitinglerdeki şuurlu ve ateşli konuşmalarıyle Millî Mücadele ateşini yakanların ileri gelenlerinden biri olarak tanınır.

Tanrıöver, hitabet türünden ayrı olarak şiir ve hikâye türlerinde de yazmış ancak yazdıklarını bir araya getirmemiştir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi en tanınmış şiiri **Annemin Derdi** adını taşır. Şiir şöyle başlar:

Melâl içinde yanan kalbi, bîniyaz ü emel
Fenâya terk eden en eski bir mesâ-yi eden
Melâl içinde yanan kalbe bir huzura bedel
Derin, feci, acı bir hiss-i intihâ getiren
Bir akşamüstü, yazın bundan altı yıl evvel
Yanımda, ye's-i muhitata karşı mest-i elem
Yanımda başka bir akşam kadar hazin annem.

1910'da yazılan bu şiirde annesinin ıstırapları dile getirilirken Suphi Paşa konağının mahremiyeti de gözler önüne serilmiştir. Şiir, ilerledikçe çok daha sade bir şekil alır:

— Seni mahzun eder bugün belki.
Pek uzun bir hikâye, pek eski.
Sana nakleyleyim o derdim ne:
Bir çocuktum, küçük, sabî ancak;
Bizi hep sattılar esîr olarak.
Ağbeyim kaldı bir uzak yerde,
Öldü kızkardeşim denizlerde.
Zaten annem zavallı sorma, hele
Şimdi yok bende bir hayâli bile.
Yaşım on bir ya var, ya yoktu henüz;
Öyle kaldımdı kimsesiz, öksüz.
Pek büyük bir nasîb imiş gûya,
Beni bir gün getirdiler buraya;
"Ne dilersen önünde giy, iç, ye;
"Sana artık saadet işte!" diye...

Bu şiirde, Fikret'in nesre kaçan mısralarına, büyük bir benzerlik olduğu görülmektedir.

Bütün şiirleri bu sadelikte değildir tabiî. **"Hiss-i İntikam"** adlı şiirinin son bendini alıyorum.

Karşımda pür-verkâr ü muhakkir bakıp duran
Ey çehre-yi hadîd ü gazâb, böyle hep devâm
Eyler mi sürdüğün bu tahakküm, bu ihtişam
İnmez mi burç-ı gayzına bir berk-i intikam
Olmaz mı leyl-i zulmüne bir fecr-i hûn-resân

Hamdullah Suphi, daha Galatasaray Lisesi'ndeyken şiir yazmaya başlamıştı. Yazdıklarını amcası Sezai Bey'in Paris'te çıkardığı **(Şûra-yı Ümmet)** gazetesine gönderiyor ve orada neşrediliyordu. Kendi ifadesine göre, amcası bu şiirlerin yeğenine ait olduğunu bilmezdi. Çünkü adını vermemişti. Gazete 1908'den sonra İstanbul'da çıkmaya başlayınca şiirleri gene bu gazetede neşrediliyordu. Bir müddet sonra şiirleri Türk Yurdu ve Resimli Kitap dergilerinde yayınlanmıştır.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, dede ve babasından aldığı şairlik istidadıyle doğmuştu. Yukarda da temas ettiğimiz gibi şiirde arkadaşlarını geçecek kabiliyeti kendisinde görmediği için şiiri bırakmıştı. Bu konuda Halid Ziya Uşaklıgil'in 13 Şubat 1936 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan ve **"İki Arkadaş"** adını taşıyan makalesinin önemli bulduğumuz bazı kısımlarını aşağıya alıyoruz. Bu makalede Hamdullah Suphi'nin, psikolojisinin de, bilinmeyen tarafları açıklanmış bulunduğundan makale ilgi çekicidir:

"Hamdullah Suphi ile Ahmet Haşim iki arkadaştılar; ta mektepte, küçük yaşlarında başlayarak saatları günlere ve günleri yıllara bağlayan uzun zincirin arasında hep bağlanarak arkadaş oldukları gibi iş hayatına atıldıkları zamandan itibaren de yine arkadaş oldular. Fakat bu ne zaman bitti? Ne kadar sürmekte devam ederek, sonunda aralarında mizaç, meşrep, telâkki farkları arta arta, yavaş yavaş, arkadaşlıktan doğan bağlar gevşeye gevşeye bir uzaklığa münkalip oldu. Bunu kestiremem. Onlar ilk önce tamamıyla muvazi başlayan iki çizgiye benzetilebilirdi ki hep birbirinin yanında gidiyor gö-

rünürken ufak bir inhirafla ayrılmağa başlamışlar ve aralarında gittikçe genişleyip açılan bir mesafenin iki uzak tarafında kalmışlardır. Bu da pek zarurî bir şeydi; bu iki arkadaşın arasında büyük bir fıtrat farkı vardı.

Ben bunu ilk tanışma günlerinde gördüm; daha ziyade görmek değil duydum. Ne zaman Hamdullah Suphi ile konuşsam beni ihata eden sıcak bir hava içinde bulunmuş olurdum. Onun ruhu gayet açıktı; sanki varlığının bütün içindekileri sarahatla, vuzuhla gösteren bir cam mahfaza içinde gibiydi. Bilirdiniz ki; karşınızda başka türlü duyan, başka türlü söyleyen biri değil, bizi seve n ve sizce sevilmek için pek lâyık olduğuna her kelimesi her hali şahadet eden biri vardır. Zannediyorum ki onda en ziyade bariz olan vasıf bu sevmek kabiliyetidir ve sevmek kabiliyeti demek sevilmeğe liyakat demek olduğundan onun sevdikleri tarafından da sevildiğine şüphe etmemek icabeder. Acaba bu sevdiklerinin arasında bütün manasının kuvvetiyle sevmekte Ahmet Haşim de var mıydı? Bunu şüphe ile telâkki ederim: Sevişmek, her iki tarafın sevmek temayül ve ihtiyaçlarının tam telâkkisiyle mümkün olacağına bakırılırsa birinin sevmesine mukabil diğerinini sevmek kabiliyetinden hilkaten uzak kalan hassasiyetinin bir nokta tesadüf etmiş olmalarına, pek ihtimal verilemez; fakat bu sevişmenin zıddıyla tefsir etmek de doğru olamaz. Onlar uzun bir refakat neticesiyle birbirine ne kadar mümkünse o kadar alışmışlar ve birbirini ne kadar takdir etmek mümkünse o kadar beğenmişlerdi. Bu, dost olmak için pek kâfidir.

Yıllar geçip de yaşları ilerledikçe, birbirine hiç benzemeyen iki muhtelif, hatta zıt sahalara yayılan hayatları aralarına büyük farklar koydukça, yine inanmak isterim ki daima dost kalmakta devam ettiler. Hele Hamdullah Suphi tarafından bunun için hiç şüphe taşımam; Ahmet Haşim'e son devrin en büyük şairi olarak bakmakta ve onu bu sıfatla takdir etmekte eylediğine kanaat etmelidir. Ahmet Haşim'in onun hakkında, onun büyük bir hatip sıfatına karşı aynı takdiri duymasına, her mütebariz liyakata karşı zaptedilmeyen bir isyanla taşmağa müheyya fıtratının müsaade edip etmediğine, hatta bu çocukluk ve gençlik dostunun yurt hayatında yüksek mıntıkalarda parlayan ikbal yıldızını sevinçle karşılamış olup olmadığına kat'î bir hüküm verilemez.

Ben onları tetkike lüzum görmeksizin anlamış oldum; her ikisi de o derece açıktı ki derhal emniyet, huzur ve istirahat, itimat ve itmi'nan getirir; öteki size daima esvabının altında bir silâh, tebessümünün altında bir zehir sakladığından şüphe olunan bir adam hissini verirdi. Fakat bu hissin onu takdir etmekten, onun hassasiyetine, sanatına, şiir kudretine hayran kalmaktan ve bu bakımdan onu pek yüksek bir kıymette tanımaktan alıkoymazdı.

Her ikisinin de konuşmasında her şeyden evvel sizi teshir eden bir talâkat ve buna hâkim olan bir zekâ vardı; fakat nasıl tarif etmeli, Hamdullah Suphi'nin zekâsında ve talâkatında insanı sarsmayan ve arasıra ya işittiği yahut söylediği bir şeyin hoşluğunu selâmlarcasına şakrak ve biraz asabî, fakat her vakit pek kibarane kahkahasında insanı şetarete sürükleyen bir mana varken Ahmet Haşim'in coşkun söyleyişinde bir kaza yapması endişesini verin bir dalgalanış, gülüşünde belki ısıracaktır korkusuyla üşüten bir gizli ifade duyulurdu.

Hamdullah Suphi ile sadece bir dost değil, bir refik, belki de ona karşı yaşından, tecrübesizliğinden gelen bir hakla, âdeta bir nâsih olmuştum. Bana bu son payeyi kendisi verirdi. En samimî fikirlerini bana açmaktan çekinmemesi, beni ona karşı büyük bir kardeş sıfatını takınmağa sevk etmiş oldu.

Edebiyatta, sanatta, hayatta ne kadar güzel, iyi şeyler varsa onların hepsine âşıktı; bu aşk onu her şeyden evvel şiire sevk etmişti. Bana ekseriyet üzere kısa fakat ne güzel manzumeler okurdu. Hele Kafkasya'dan İstanbul'a getirilen bir Çerkez kızının, galiba kendi aile hayatından alınmış hikâyelerini tasvir eden uzunca bir manzumesini bugün bile tahattur ediyorum. Bu kadar şiire meyyal olan ve her manasıyla şair olarak yaratılan Hamdullah Suphi, bir gün bana, yine duygularını anlatırken dedi ki:

— Bundan sonra şiir söylemeyeceğim, ben bir şeyi akranımdan daha iyi yapabildiğime inanmazsam müsterih olamam. Benden çok daha iyi şair Ahmet Haşim'dir; onun için şiiri ona bırakıyorum, ben hatip olacağım.

Hatip olmak kararını istikbal sıgasıyla ifade etmesine hiç lüzum yoktu: O zaten konuşurken de bir hatipti; bana söyledi ki mektepte de hep zihninde bu emel yaşarmış ve bu zemin üzerine mektep hayatında bile mümareseler yaparmış. Memleket hayatında bu ne kadar mühim fırsatlarını tamamıyla tatbik edemedi; şiir söylemekten vazgeçmek manzume yazmamak demekse o başka bir meseledir, fakat şair olmamak demekse işte buna imkân bulamamıştır; onun bütün mektupları, bütün hutbeleri Türkçenin en güzel örnekleri olmakla kalmamış, baştan başa şiirle dolmuştur.

Hamdullah'ın ihmal ettiği iki kabiliyeti vardı: Mizah ve hikâye. O, idare'yi terk etmekle bütün arkadaşlarının önüne düşmüş oldu. Pek de isabet etti. Böyle bir kabiliyet bir tecrübe kaleminin mahdut ufkuna esir edilemezdi. Hele, meşrutiyeti müteakip bu isabet daha ziyade etmiş oldu, mizah ve hikâye kabiliyetleri de yine, o sıralarda görüldü. "Davul" isminde bir mizah mecmuası vardı ve orada pek hoş şeyler yazardı. Ezcümle bana ait bir yazısı var ki hâlâ kâğıtlarımın arasında pek kıymettar bir yadigâr mesabesinde saklarım. Bunda pek çok iğneler vardı, hatta yalnız iğneler vardı; fakat batmayan, acıtmayan, kanatmayan, iğneler. Öyle iğneler ancak gıdıklar ve güldürür. Onları bu derece maharetle idare edebilmek için onun kadar nazik parmaklara malik olmak icabederdi. "Davulun sesi uzaktan hoş gelir" derler, Hamdullah'ın davulunun sesi çok yakından gelmekle beraber tokmağını vuruşunda öyle kibarane bir eda vardı ki tanbur kadar kulakları okşardı. Hikâye zemininde de

onun yine bir mecmuada neşredilmiş olan bir horoz döğüşü hikâyesini unutamadım, bu, o tarzın bir şaheseri idi; ne kadar yazık ki bu iki zeminde de devam etmedi."

Halid Ziya Uşaklıgil'in Hamdullah Suphi Tanrıöver hakkındaki görüşleri arasında yer alan, insanları hiç kin duymadan sevmek, onlara daima kollarını açmak, elinden tutmak hasleti, hiç eksilmemiş, hayatının sonuna kadar devam etmiştir. Bu haslet onda, zamanla âdeta bir ibadet haline gelmiştir.

Bir meseleyle ilgili olarak 23.12.1954 tarihinde yazdığımız bir mektuba büyük hatibin verdiği cevap aşağıdadır:

İstanbul,26.1.1955

Çok Aziz Oğlum,

Mektubunuzu seve seve okudum. Lisanını çok beğendim. Onun satırlarında en büyük mânevî servetimiz olan ana dilin pek güzel bir şekli var. Bugüne kadar size cevap veremedim, çünkü bir aydan beri gripten yatıyorum ve şimdi iyileşmek üzereyim. Bazen hiç istemediğim halde bu gecikmeler zarurî oluyor. Yalnız hastalık değil, yaşım ilerledikçe işlerim artıyor, her sene biraz daha fazla çalışmak lâzım geldiğini görüyorum.

Sizin başında bulunduğunuz mektep, muhakkak ki memlekete çok iyi unsurlar yetiştirmektedir. Yavrularımızın içindeki büyük cedlerden gelen verasete, liyakatlı mürebbilerin himmeti ilave olununca elde edilecek netice elbet memleketin beklediği hizmetlerdir, hayırlardır.

Türk Yurdu için "Tanrıdağı'ndan yeni sesler getiriyor" demenizi çok beğendim. Mektubunuzda Dağyolu, Günebakan'dan bahsediyorsunuz. Dağyolu'nun ikinci cildini okumamışsanız, bunu bana yeni bir mektubunuzla bildiriniz, onu size göndereyim.

Türk gibi sev, Türk gibi inan sözü Fuzuli'nin lisanında yine böyle çok güzel bir şekilde daha umumî olarak ifade edilmiştir:

Aşk imiş her ne var âlemde,
İlim bir kıl ü kal imiş ancak

Hiç şüphe yok aşk, insan gönlünün en büyük kudretidir. Yıkıcı kuvvetler sayısızdır. Kaadir kuvvet, yaratıcı kuvvet, yapan ve esirgeyen kuvvet sevgidi r. Sevilmenin yolu sevmektir. Mes'ut olmanın yolu mes'ut etmektir. Hizmet yollarını bulabilmenin tek çaresi sevmektir. Sev, o sana hangi yollarda hizmet edeceğini öğretir. Sen mes'ut edersen, mes'ut ettiğinle beraber mes'ut olursun.

Bana bir resminizi gönderiniz. Onu doğrudan göremediğim aziz oğlumun durgun suya vurmuş ışığının aksi gibi evimin harimine aksetmiş bir yüzünüz olarak tanımak isterim

Mektubunuzun saklayacağım. Bu nev'iden olan, bu seviyede, bu histe elimde toplanan mektupların arasına koyacağım.

Sıhhatli afiyetinizi dilerim pek aziz ve değerli oğlum.[6] *Hamdullah Suphi Tanrıöver*

Halid Ziya Uşaklıgil'in sözünü ettiği **"Horoz Dövüşü"** hikâyesi gerçekten başarılı bir hikâyedir. Konu, ağabeyinin horoz dövüşüne aşırı tutkunluğu ile ilgilidir. Hikâyede horoz dövüşüne has terimler yerli yerinde ve doğru olarak kullanılmış bulunduğundan, bu dövüşleri Hamdullah Suphi'nin de zaman zaman seyretmiş olacağına inanıyoruz.

Hamdullah Suphi, bu hikâyesinde, mahalli renk ve âdetlere, başarılı tasvirlere ve ayrıca ruh tahlillerine de yer verdiği için hikâye orijinal bir özellik kazanmıştır. Hikâyenin dili çok sadedir. Akıcı bir üslubû vardır.

Hikâye ilk defa Türk Yurdu Dergisi'nin İkinci cildinin 20. sayısında neşredilmiştir. Sene, 1912'dir. **"Millî Hikâye"** genel başlığını taşımakta ve (Darülmuallimin Fennî Terbiye Muallimi İhsan Beyefendi'ye (İhsan Sungu) ithaf edilmiş olduğu da görülmektedir. Hikâye şöyle başlıyor:

Horoz Dövüşü

"İstanbul'un pek sıcak bir günü idi. Üç aydan beri, her gece büyük bir ehemmiyetle bahsedilen dövüşlerin vakti gelmişti. Öğleden bir saat evvel Muratpaşa Cami'nin avlusundaki kahvede toplanmaya başladılar. Erenköyü'nden, Boğaziçi'nden, şehrin her köşesinden hususî bir terbiye ile yetiştirilmiş, genç, kavî yüksek horozları getirdiler. Payitahtta, horozculuğun tarihinde bu kadar ehemmiyetli bir gün geçmemişti. İsimleri zikredilen horozlar, en büyük bir şöhretle tanınmış olanlardı:

Cin Ali'nin Macar'ı Kepekçi Artin,'in Buharalı'sı, Miralay Rüştü Bey'in Çil'i, Niyazi Bey'in Ateş'i, Ragıp Ağa'nın Macar ve Çiller'den gelme Beyaz'ı, Arap Abdullah'ın Palavuz'u."

"İkinci ve üçüncü sıra dövüşler için getirilenler bunlardan aşağı olmakla beraber, birçok defalar başa kalmış horozlardı.

Caminin tek minaresinde öğle ezanı okunmaya baladı. Avluya kapının zinciri altından gelenler, getirdikleri horozları hep aynı surette tutuyorlardı. Orta parmak iki ayağın arasından geçmiş ve başlar koltuğun altında. Çünkü bunun tekarrür etmiş usulleri, gayret muayyen kaideleri vardı. Ara sıra, dikkat ettikleri bir şey daha, sağ elle rüzgârın dağıttığı kuyruğu yukarıdan aşağı sığamak, bu suretle tüylerin intizamını muhafaza etmekti."

Hikâye şöyle sona ermektedir.

"Herkes, hiddetlendi, canım bilmiyor musun, hayvan "grak grak" ediyor, sen hâlâ döner tutar diyorsun.

Kaldırın Çil'i günahtır kaldırın.

Şimdi bütün orada bulunanlar Rüştü Bey'i teselli için etrafını aldığı aldılar. Fakat Rüştü Bey kıpkırmızı perişan yüzle onları terketti, Artin'e doğru ilerledi. O, içindeki acıyı büyük bir cehd ile yenmişti.

Öbür döğüşlerden evvel seni tebrik edeyim Artin diyerek, Buharalı'nın muzaffer sahibini kucakladı ve terlere bulanmış alnından gürültülü bir bûse ile öptü.

— Artin seni tebrik ederim, çok güzel yetirmişsin (ye-

tiştirmek), iftihar et."

***

Onun Türklük hakkındaki fikirlerini, Dağyolu'nun birinci cildinde, (Milliyet Düsturları) adını taşıyan ve 1923'de Ankara Erkek Öğretmen okulunda verdiği bir konferansta görüyoruz. Bu konferans ayrıca Hakimiyeti Milliye gazetesinde sıra ile altı gün tefrika edilmiştir. Bu konferansın sonuç bölümünde Hamdullah Suphi, konuşmasını şöyle bitirmiştir:

"...Biz kısaca bir cümle içinde bir düstur halinde Türk'ü tarif etmek mümkün olduğunu düşünüyoruz. Dilleri ve dinleri bizden olduğu halde kalpleri yabancı olanlar bizden değildir. Topraklarımızın içinde iğreti bir adam vaziyetinde oturarak, ilk felâkette nesi varsa toplayacak, Türk vatanının haricinde kendisine bir vatan arayabilecek olanlar bizden değildir. Uzak ve yakın mazilerinde, Türk milleti ve Türk vatanı aleyhinde düşündüklerini sözleriyle veya işleriyle gösterenler, hususî bir milliyet için çalıştıklarını, her ne suretle olursa olsun, ifşa etmiş olanlar bizden değillerdir.

Fakat efendiler, diliyle, diniyle bizden olduğu gibi emeliyle de bizden olduğunu bütün mezisiyle gösteren bir kimseye, nasıl seni reddediyoruz, diyebiliriz? Bizim, aramızda yerleşerek evinde Türkçe konuşan, çocuklarını Türk mekteplerinde okutan, kızını, oğlunu Türkler'le evlendiren ve en halis Türk'ten beklediğiniz memleket sadakatını kendi hayatında gösteren adama, soy sop mülahazasıyla nasıl yabancılık isnad edebiliriz? Bu yollara gittik mi, kendi kuvvetimizi biz dağıtıyor, bizden onları biz uzaklaştırıyoruz demektir. Türk milletinin tarihinde dil ve dinden mada Türklüğü benimseten bir irade ve ihtiyara lüzum vardır; onu ifade etmeliyiz. Şimdi tekrar soralım: Türk kimdir? Ve Türk'te ne arıyoruz?

Türkçe konuşan, müslüman olan ve Türklük sevgisini taşıyan Türk'tür. Biz onda dil birliği, din birliği ve dilek birliği arıyoruz."

Dini, Türklüğün unsurlarından biri olarak kabul eden Hamdullah Suphi bu konuda çok hassastır. Türk Yurdu'nun Ocak 1957 tarih ve 264 sayılı nüshasında yer alan bir yazısında Türk olan ve mahalli olan şeylere karşı tutkunluğunu hatıralara dayanarak çok veciz bir şekilde şöyle anlatır:

"Sizlere devirler görmüş, birbirini takip eden nesillerle meşgul olmuş bir adamın bazı hatıralarını anlatacağım.

Birinci Cihan Harbi'nin bedbaht, sefil, karanlık günlerindeyiz. Türkiye'de Amerika'yı temsil eden kimse, hak ve hakikat hissi çok kuvvetli olan aziz bir insandır: Amiral Bristol. Amerika'yı Beyoğlu'nda küçük fakat güzel bir mermer sarayda, ara sıra başka başka vesilelerle gidip bu, Amiralin şahsında seyrediyor ve dinliyoruz. Bir akşam yemeğinden sonra anlattığım binanın üst katında Büyük Elçi'nin kabul salonuna çıktık. Ben bir Edirne dolabının güzel olduğu kadar asîl bir zevkle işlenmiş, oyulmuş, yaldızlanmış çiçeklerini ve meyvalarını çok severek seyretmekle meşguldum. Bu esnada bir el omuzuma dokundu, dönüp baktım, Amiral Bristol ile karşı karşıyayım. Bana sordu: "Çok mu beğendiniz?" Cevap verdim: "Şimdiye kadar yüze yakın sandık, sedir, kavukluk, dolap olarak Edirne tahta oymacılığının pek seçkin yâdigârlarını severek, beğenerek seyrettim. Bu muhakkak, en güzellerinden biri. Amiral çekinmedi, bana acı olduğu kadar doğru bir söz söyledi. Onun haklı itirazını yalnız bir ikaz olarak dinlemedim, daima gözönünde tutulması lâzım bir ihtar olarak hatırımda sakladım. Arada geçen seneler bu düşüncenin ehemmiyetinden bir zerre kaybetmedi. O, bana sordu: ***"Siz Hafız Cemal'i tanıyor musunuz?"***

Bir Amerikalı'nın lisanında Hafız Cemal ne kadar değişir, bunu tahmin etmemiz zordur, Ona bir yaklaşma hareketiyle ismin aslını bulduğum için, şu cevabı verdim: "Ben Fatih'te bir evde oturuyorum. Hafız Cemal Aksaray'da Pertevniyal Sultan'ın yaptırdığı camiin minarelerinde ezan okur. Ben onu senelerdir, yalnız çok beğenerek değil, çok hayran olarak dinlerim. Annem her sabah ezandan evvel beni uyandırır, pencereleri açarak, ***"Dinle, şimdi başlayacak"*** *derdi.*

Hatırladığı ve hatırlattığı mucizenin tesiriyle Amiralin yüzünde, yalnız hayranlık değil, muhakkak bir de, derin sevgi, hatta vecd vardı. O devam etti:

"Üzülmeyin, kalbinizi kırmak istemem, fakat memleketinizin bir dosttu olduğum için söylemeye mecburum. Ne yazık Hafız Cemal, bu ses harikası, bir böcek gibiaranızda kaybolup gidecektir. Her sabah ezandan beş dakika evvel Madam ve ben arabamızla caminin yanına gidip bekliyoruz. Onun sesi yükselmeye başladı mı, sokak duruyor, atlarına kırbacını vurarak geçen arabacı dizginlerini çekiyor, bekliyor. Dükkânın kepengini kaldıran esnaf derhal duruyor. Bütün geçenler duruyor. O sesi yalnız bir semt değil, öyle hissediyoruz, sabahın o durgun saatinde, bütün İstanbul dinliyor. Bune yaman şey, bu ne inanılmaz bir şey. Eğer bu talihsiz adam Türkiye'de doğacağı yerde İtalya'da, Fransa'da, İngiltere'de, bizim memleketimizde doğsaydı dünya Karuzo'nun, Şalyapi'nin isimlerini asla işitmezdi."

Ben eski Türk Yurdu sayfalarında Piyer Loti'nin Fatih'te yatsı namazı için yazdığı sayfaları tercüme ve neşrettim. Bu çok duyan, duyduğunu en sade cümleler içinde erişilmez bir güzellik tarif eden büyük muharrir, gözlerin içine sokulmuş minarelerin şerefelerinde, bir birine sıra vererek halkı namaza davet eden müezzinlerin seslerini anlatıyor. Acaba bunların nasıl bir hançeresi vardır ki, sesleri bu perdelere kadar yükseliyor ve nağmeleri kalblerimizde silinmesi muhal olan, tesirleri bırakıyor."

Önemli Eserleri ve Bu Eserlerle İlgili Yazılanlar

Eserlerini şöylece sıralamak mümkündür:

1) Dağyolu, birinci cilt, İst.1929, 236 sayfa. (Nutukları yer alır).

2) Dağyolu, ikinci cilt, Ank.1931, 222 sayfa. (Nutuk ve konferansları yer alır).

3) Günebakan, Ank.1929, 213 sayfa. (Çeşitli yazılar).

4) Anadolu Millî Mücadelesi, Ank.1946, (Gnl.Kurmay Bşk. Şb) sayfa, 18.

5) La question armenienne et un point de vue Turc. Berlin, 1919, sf.16.

6) Namık Kemal Bey Magosa'da (Bu kitap hakkında, İsmail Habib Sevük, Edebî Yeniliğimiz adlı eserinde şunları yazar: **"...Daha Galatasaray'da talebe iken ve henüz onaltı yaşlarında bulunurken, Namık Kemal için yazdığı şiirleri, sekiz sene sonra, Meşrutiyet ilân edilince neşreyledi."** Öyle zannediyoruz ki, kitap neşredilir edilmez bitmiş olmalı ki, arandığında dahi bulunamamıştır. edebî Yeniliğimiz, 1932, cilt, 2, sayfa, 443.

İbrahim Alâeddin Gövsa, "Dağyolu" hakkında şunları yazmıştır:

Dağ Yolcusu,

Henüz birinci cildini okuduğumuz Dağyolu, bir iman telkinine memur maverâî mahiyetli büyük kitaplara benziyor.

"Dağyolu" muhtelif vesilelerle, fakat hemen daima aynı mevzu uğrunda, aynı imânı telkin için irad edilmiş nutuklardan ve hitabelerden terekküp ediyor. Eserin hâtıfî mahiyeti olan büyük kitaplara benzemesi bu vasfından ve çok kuvvetli bir şiir iksiriyle mücehhez olmasındandır.

Edebiyatımıza, onbeş, yirmi sene evveline kadar tamamıyle yabancı olan bir yeni çığırı, bir edebî nev'î Hamdullah Suphi Bey ithal etmişti. "Dağyolu" hitabet denen bu edebî çığırın sayfalara intikal etmiş ilk eseridir.

Hitabet, hareket lisaniyle konuşma lisanını telif eden, kelimelere sadanın, cümlelere gözlerin ve simanın belâgatini de ilâve ederek ruhun bütün seyyaliyetini tebliğe en ziyade muvaffak olan sanattır. Gerçi bir hitabetin sayfalardaki aksi ancakbir gölgedir, fakat buna mukabil zekâlarda ve kalblerde bıraktığı iz payidar olur ve bazen bir hatibin bir cümlesi dudaktan dudağa ve gönülden gönüle intikal ederek edvar içinde yaşar.

Bir an içinde binlerce insanı tehyiç ve teshir edebilmek noktasından nefîs sanatların hepsine tefevvuk eder.

İnsanların azîm bir ekseriyeti için sükûtu, bir eser-i irfan addetmemiz iyi konuşmanın ne derece nâdir bir muvaffakiyet ve hitabetin en mûtena bir sanat olduğunu göstermez mi?

İşte Hamdullah Suphi Bey lisan ve edebiyatımıza kıymetli ve müstesna nev'î edebîyi getirdi ve o cihazı Türk gençliğine kendi milliyetini sevdirmek ve tanıtmak aşkıyle kullandı.

Türkçeyi çok güzel söyleyen, şayan-ı hayret bir cerbeze ile konuşan Dağ Yolcusu hazırlanmadığı zamanlarda, ânî vesilelerle dahî müsveddesiz şiir tevlid ve inşad eden biri gibidir. Heyecana tâbi oldukça lisanındaki sühulet ve kudret artıyor. Gerek ocak içtimalarında, gerek Çanakkale harb sahalarını edebî bir kafile halinde ziyarete gittiğimiz zaman birçok ânî vesilelerle irad ettiğini hitabeleri dinlemiş, hatta arkadaşlar arasında kavgaya çok benzeyen şiddetli münakaşalarına sâmi' olmuştum. Onun konuşmaya başlamadan evvel düşünmeye ihtiyacı yoktur. Fikirlerini söylerken bulur veya fikirler o söyledikçe munzam ve çâlâk birer cümle halinde gelip onu bulurlar.

Cümlelerinde maharet ve çâlâkiden başka daima değişen bir şekilde, dinleyeni yormayan bir tenevvü vardır.

Hitabetin muhtelif nevileri arasında onu mefkûre hatibi yapan vasıf, hiç şüphe yok ki ruhundaki şairlik, hayalindeki enginlik ve mizacındaki samimiyet ve hiç sönmeyen heyecan kabiliyetidir.

İlmî bir mevzudan, idarî bir meseleden bahsederken bile maverâî bir lisan ile uzak ümitlerin tesellisini nakleden bir velî gibi konuştuğu çok olur.

Onyedi sene evvel (1911) eski bir İstanbul evinin iki odasında kurduğu birinci Türk Ocağı biraz ilk Hıristiyanların ve ilk Müslümanların gizli ibadet yerlerine benzerdi. Oraya girip çıkarken muhitten bir nevi ihtiraz duyduğumu hatırlarım. Ocağın emelleriyle devletin siyaseti arasında sarîh bir tezad vardı. Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezinde bütün anasırın kendi millî dâvasını güttüğü bir devirde Türk milliyetperverliğini hatırlatmak o zamanın birçok âlim ve mütefekkir geçinenleri için bile siyasî bir basiretsizlik addolunuyordu. Öteki unsurları azdırmamak için Türk'ü büsbütün uyuşturmak lâzımdı. Hamdullah Bey'in Türk dâvasına ait heyecanlı hitabelerine ilk dinleyici olan bir avuç Türk münevveri arasında bile kendisine bir rüya ve malihülya arkasında koşan biri gibi acıyanlar vardı. Ocağı istihfaf eden, ocak mefkûresini memleket ve millet için hatalı ve muzır bulan Türk gazeteleri ve Türk muharrirleri ekseriyette idi. (İkdam, 11 Ağustos 1929).

Türk milliyetçilik hareketinin temelinde onun da harcı bulunduğu artık tamamiyle anlaşılmış bulunmaktadır. Ayrıca millî edebiyat akımının gelişmesinde de katkısı büyüktür. Edebiyatın çeşitli türleri ile ilgilendiği halde ölünceye kadar hitabet onun için ihtirasla bağlandığı bir hayat kaynağı olmuştur. Bütün gücünü hitabete vermiş ve yaşama gücünü gene hitabetten almıştır.

Hâtırası önünde saygı ile eğiliyoruz.

---

(1) (Kabiliyetlere karşı borçlarımız): Reşat Nuri Güntekin-Hamdullah Suphi Tanrıöver-Türk Yurdu, Ocak 1957. Sayı, 264.

(2) a) Örnekleriyle Türkçe ve Edebiyat Bilgileri Kaynak Kitabı-H.Fethi Gözler, 2.basım. Boğaziçi Yayınları, 1984.

b) Edebiyat Terimleri Sözlüğü-L.Sami Akalın, Varlık Yayınları, 1966.

(3) H.Suphi Tanrıöver ve Anıları-M.Baydar, 1968b

(4) H.Suphi Tanrıöver, Samet Ağaoğlu. Türk Yurdu, Hamdullah Suphi Tanrıöver Özel Sayısı, Şubat, 1967.

(5) Türk Edebiyatı Tarihi-Vasfi Mahir Kocatürk. 2.basım, 1970.

(6) Hamdullah Suphi Tanrıöver Özel Sayısı, Şubat, 1967.